

NORGES VASSDRAGS- OG ENERGIDIREKTORAT (NVE)
v/Håkon Berg Sundet
Postboks 5091 Majorstua
0301 OSLO

Sendt med e-post til: nve@nve.no, med kopi til hbsu@nve.no

Oslo, 29. september 2023

Sak nr.: 4311
Ansvarlig advokat: Magnus Dæhlin

Sak nr. 202306962: Høringsuttalelse til krav om innkalling til konsesjonsbehandling for kraftverkene Bergerfoss (1 og 2), Kistefoss (1 og 2), Askerudfoss og Viulfoss, samt Løkkadammen, i Randselva, jf. vannressursloven § 66.

Sakens bakgrunn

Einar Michael Borch eier og driver elvekraftverket Bergerfoss 1 i Randselva. Fallrettighetene ligger til eiendommen gnr. 148 bnr. 1 i Jevnaker kommune. Kraftverket ble bygget i 1938 og ligger på østre side av reguleringsdammen ved utløpet av Randsfjorden. Det utnytter et fall på 3,40-6,60 meter, avhengig av regulert vannstand i Randsfjorden. Kraftverket har en installert effekt på 1,5 MW og slukeevne på 35 m³/s. Midlere produksjon er ca. 10 GWh/år.¹

På vestsiden av dammen ligger Bergerfoss 2 kraftverk, som er eid av Viul Kraft AS. Kraftverkene Kistefoss 1 og 2, Askerudfoss og Viulfoss er også eid av Viul Kraft AS og ligger lenger ned i Randselva. Viul Kraft har sendt melding om utbygging av nye Randselva kraftverk. Meldingen ble sendt på høring 20. januar 2023. Selv om det planlagte kraftverket berører Bergerfoss 1, har ikke Borch fått anledning til å delta i utbyggingsplanene.

I forbindelse med høringen om nye Randselva kraftverk, fremmet Oddvar Røysi 13. februar 2023 krav om innkalling til konsesjonsbehandling etter vannressursloven § 66 for de ovennevnte kraftverkene i Randselva, «med den hensikt å få satt moderne miljøvilkår med særlig hensyn til truede arter som storørret og elveperlemusling i vassdraget».

NVE har i brev 3. juli 2023 bedt om kommentar til kravet. I NVEs brev er det bl.a. vist til at det er fastsatt utredningsprogram for det meldte Randselva kraftverk, at det pågår sak om fastsetting av manøvreringsreglement for Randsfjorden og at vilkårene i reguleringskonsesjonen for Randsfjorden kan åpnes for revisjon 12. januar 2025. NVE ønsker så langt det er mulig «å se saker i samme vassdrag i sammenheng».

Høringsfristen for kravet om konsesjonsbehandling var 15. september 2023. Etter forespørsel har Borch fått utsatt frist til 29. september 2023 med å gi innspill til kravet. Uttalelsen gjelder kun kravet om konsesjonsbehandling av Bergerfoss 1.

¹ Tall hentet fra NVEs publikasjon nr. 6/1990, *Opprusting og utvidelse av vannkraftverk, Erfaringer fra gjennomførte prosjekter. Bergerfoss kraftverk, Oppland*.

Kommentarer til kravet om innkalling til konsesjonsbehandling

Adgangen til fortsatt drift av eldre vassdragstiltak og mulighetene til å kreve konsesjonsbehandling følger av vannressursloven § 66 tredje ledd:

«Eldre vassdragstiltak som ikke trengte tillatelse etter tidligere vassdragslovgivning, kan fortsette uten konsesjon etter § 8. Vassdragsmyndigheten kan i særlige tilfelle likevel bestemme i enkeltvedtak at tiltaket må ha konsesjon, og at tiltaket blir ulovlig hvis det ikke sendes søknad innen en fastsatt frist.»

Vilkåret «særlige tilfelle» i bestemmelsens andre punktum viser at terskelen for å innkalle til konsesjonsbehandling skal være høy. I forarbeidene er det uttalt at det «kun vil være aktuelt å kreve konsesjonsbehandling når det foreligger sterke miljømessige hensyn», jf. Ot.prp. nr. 39 (1998-99) s. 370. Det er videre uttalt at det må foretas en konkret vurdering av det enkelte vassdragstiltak, se s. 285, og at konsesjonsbehandling kan bare pålegges ved enkeltvedtak.

Kravet om konsesjonsbehandling i denne saken gjelder seks ulike vannkraftverk. Vannkraftverkene er plassert forskjellige steder i vassdraget, og de har ulik størrelse og utforming. Følgelig har kraftverkene også ulike miljømessige konsekvenser. NVE må således gjøre en vurdering av om det *for hvert enkelt kraftverk* foreligger slike sterke miljømessige hensyn som gjør at konsesjonsbehandling kan besluttes.

Bergerfoss 1 kraftverk ligger som nevnt ved utløpet av Randsfjorden. Kraftverket ligger i dagen, med inntak i Randsfjorden og utløp direkte i undervann nedstrøms reguleringsdammen. Plasseringen innebærer at vannet ikke ledes bort fra elven over en lengre strekning, men tilbakeføres til elven rett nedstrøms dammen.

Vannslippet fra Randsfjorden til Randselva, styres gjennom kraftverkene i Bergerfoss, men er underlagt reguleringskonsesjonen for Randsfjorden, jf. kgl.res. 12. januar 1995 til Foreningen til Randsfjord Regulering. Det er brukseierforeningen som avgjør hvor stor vannføringen til enhver tid skal være. Dersom kraftverkene står, eller behovet for vannslipp er større enn kraftverkernes slukeevne, slippes vannet gjennom lukene i reguleringsdammen. Manøvreringsreglementet fastsatt i henhold til konsesjonen er midlertidig, og i brev 14. desember 2022 har NVE fremmet innstilling til endelig fastsettelse av manøvreringsreglement for reguleringen, bl.a. med krav om minstevannføring på 20 m³/s. På denne bakgrunn vil hensynet til minstevannføring allerede være ivarettatt gjennom reguleringskonsesjonen. Det minnes også om at vilkårene i reguleringskonsesjonen vil kunne tas opp til revisjon i 2025, og det vil da være mulig å fastsette ytterligere vilkår av hensyn til miljøet.

Når det gjelder hensynet til Storørret, så fremgår det av rapporten *Forslag til strategi for bevaring og utvikling av bestandene av storørret*, Gladsø m.fl. (2020)² s. 12 at en bærekraftig forvaltning av storørret forutsetter «en helhetlig økosystemforvaltning av vassdragene». Det er videre vist til at storørreten vandrer mellom næringslokaliteten og gyteområdene, og at tilgang på gyteområder og kvaliteten på disse, tilgang på gode oppvekstområder for yngel og ungfisk og tilgang på tilstrekkelig med byttefisk i rett størrelse, er alle kritiske faktorer for fremvekst av storørret.

² Rapport M-1786, 2020, Miljødirektoratet

I rapporten s. 18 fremgår at det finnes én lokalitet av storørret i Randsfjorden og én i Tyrifjorden. Begge lokalitetene har svært stor verdi og er kandidater til nasjonale storørretvassdrag. Det er imidlertid kun lokaliteten i Tyrifjorden som er berørt av vann- og miljøtilstanden i Randselva, da lokaliteten i Randsfjorden har sine gyteområder oppstrøms innsjøen. Etter våre undersøkelser synes det ikke å være behov for å tilrettelegge for at storørretsbestanden i Randsfjorden skal kunne ha gyteområder nedstrøms reguleringsdammen. Det vil da heller ikke å være behov for å etablere fiskepassasje mellom Randsfjorden og Randselva.

I rapporten *Storørret i Norge. Definisjon, status, påvirkningsfaktorer og kunnskapbehov*, Museth m.fl. (2018)³ s. 43-44 fremgår at det viktigste gyteområdet i Randselva for storørretbestanden i Tyrifjorden ligger nedstrøms Viul kraftverk, og at Viul dam i dag er et vandringshinder for storørreten fra Tyrifjorden. Dersom det ikke etableres fiskepassasje forbi denne dammen, vil det heller ikke være behov for tiltak for storørreten i elvestrekningen oppstrøms Viulfoss. Også i det tilfellet at det stilles krav om etablering av fisketrapp forbi Viul dam og eventuelt Løkkadammen nedstrøms Kistefoss kraftverk, er det tvilsomt om det vil være nødvendig å iverksette tiltak for Bergerfoss 1. I rapporten *Vurdering av Randselva som gyte- og oppvekstareal for ørret etter eventuell riving av Viuldammen*, Foldvik, Museth og Sandlund (2019)⁴ s. 11 er det uttalt:

«Elvestrekningen fra utløpet av Kistefoss kraftverk opp til Løkkadammen er ikke vurdert her, da denne strekningen med dagens vannføringsregime neppe kan få stor betydning, og vi er usikre på om strekningen i det hele tatt har vært tilgjengelig for rekruttering av ørret til Randselva nedstrøms og Tyrifjorden.»

Med dette som utgangspunkt, kan det legges til grunn at heller ikke strekningen Bergerfoss til Kistefoss (som ligger oppstrøms ovennevnte elvestrekning) er et relevant gyte- og oppvekstområde for storørreten i Tyrifjorden, og det vil da ikke være behov for å pålegge Bergerfoss 1 tiltak av hensyn til storørreten.

I kravet om innkalling til konsesjonsbehandling er det videre vist til tilstanden for elvemuslingen. Det er riktig at Randselva har «en liten og fragmentert» bestand av elvemuslinger, jf. NINAs elvemuslingsbase⁵, og at det er nødvendig å iverksette tiltak for å sikre bestandens overlevelse. Imidlertid er de foreslåtte tiltakene (som kan pålegges ved konsesjonsbehandling av vannkraftverk) i hovedsak knyttet til biotopforbedrende tiltak for ørret samt forbedringer i manøvreringsreglementet. Dette er tiltak som må pålegges de enkelte kraftverkene nedstrøms Bergerfoss, eller gjennom fastsettelse av nytt manøvreringsreglement og eventuelt i vilkårsrevisjon av reguleringskonsesjonen for Randsfjorden. Som nevnt er det manøvreringsreglement for Randsfjorden som styrer vannslippet gjennom Bergerfoss, og kraftproduksjonen i Bergerfoss 1 medfører ingen ytterligere konsekvenser for elvemuslingen enn det som allerede følger av reguleringskonsesjonen. Heller ikke hensynet til elvemusling kan derfor vektlegges i vurderingen av konsesjonsplikt for Bergerfoss 1.

Det vises videre til at miljømålene for vannforekomstene oppstrøms og nedstrøms Bergerfoss er oppnådd.⁶ Begge disse vannforekomstene (Randselva Bergertjernet-Bergerfoss, ID-nr. 012-3073-

³ NINA rapport 1498, 2018.

⁴ NINA rapport 1611, 2019

⁵ <http://fmtl.gislink.no/elvemusling/faktaark.php?ID=5320001>

⁶ Se vann-nett.no: <https://vann-nett.no/portal/#/waterbody/012-3073-R> og <https://vann-nett.no/portal/#/waterbody/012-3072-R>

R og Randselva Bergerfoss-Kistefoss, ID-nr. 012-3072-R) har oppnådd tilstanden *Godt økologisk potensial (GØP)*. Det er ikke mulig å oppnå *God økologisk tilstand (GØT)* som følge av damreguleringene i vassdraget, og det er ikke vurdert som aktuelt å fjerne disse.

Vannforekomstene øverst i Randselva skiller seg dermed fra vannforekomstene lenger ned i vassdraget, hvor miljømålene for vannforvaltningsperioden 2022-2027 ikke er nådd, jf. tabell 1 i NVEs brev 3. juli 2023. I vannforvaltningsplanen for 2016-2021⁷ s. 67 er kraftverkene Kistefoss, Askerudfoss og Viulfoss i Randselva prioritert for innkalling til konsesjonsbehandling, jf. vannressursloven § 66. Prioriteringen, som er videreført i gjeldende vannforvaltningsplan⁸, gjelder ikke for Bergerfoss 1.

Gjennomgangen viser at det ikke foreligger «sterke miljømessige hensyn» som gir grunnlag for å beslutte at Bergerfoss 1 må ha konsesjon. Verken hensynet til storørreten, elvemuslingen eller vannforvaltningsplanen tilsier at det er behov for å fastsette vilkår for kraftproduksjonen. Eventuelle miljømessige forbedringer i Randselva kan oppnås ved fastsettelse av nytt manøvreringsreglement for Randsfjorden og i en eventuell vilkårsrevisjon for reguleringskonsesjonen. Konsesjonsplikt for Bergerfoss 1 vil ikke gi noen ytterligere bidrag for å forbedre miljøet i Randselva.

Avslutningsvis bemerkes at NVE bør se alle de aktuelle tiltakene i Randselva samlet, for å unngå unødig ressursbruk både hos kraftverkseierne, berørte parter og NVE.

Vennlig hilsen

Dæhlin Sand Advokatfirma AS

Mari Kjellevold Brygfeldt
Advokat

⁷ Vannregion Vestviken, Regional plan for vannforvaltning 2016-2021.

⁸ Innlandet og Viken vannregion, Regional plan for vannforvaltning 2022-2027, vedlegg 7 tabell 1.